

KÜLÖNLENYOMAT
SEPARATUM

KARSZT és BARLANG

1980. I.

Dr. Kósa Attila

**GIPSZKARSZT FELFEDEZÉSE
LIBIÁBAN**

MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT
BUDAPEST, V., KOSSUTH LAJOS TÉR 6-8.

Dr. Kósa Attila

GIPSZKARSZT FELFEDEZÉSE LÍBIÁBAN

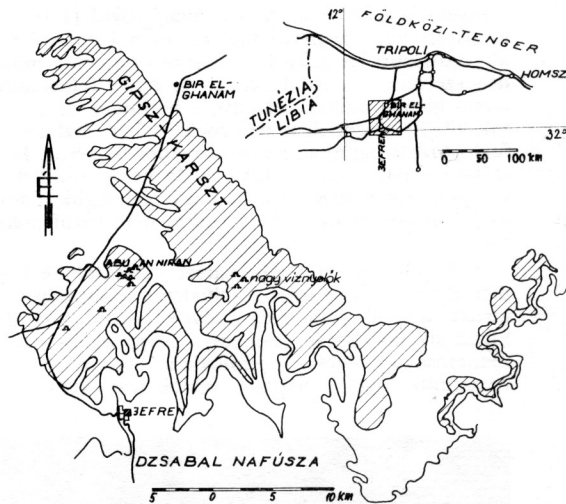
ÖSSZEFOGLALÁS

A szerző előzetes beszámolót készített a líbiai Bir el-Ghanam helységeitől délre elterülő, gipszkőzetből álló domborságról. Munkatársával sikerült behatolnia e sivatagos térségbe, és ott forrásokat, víznyelőket és barlangokat találtak. Két nagyobb gipszbarlangot tüzetesebben átvizsgáltak és feltérképeztek.

Észak-Afrika földközi-tengeri partvidékén és az ahhoz kapcsolódó sivatagos sávban részben a karsztosodó kőzetek hiánya vagy előnytelen települése, részben a csekély mennyiségű csapadék miatt a karsztosodás feltételei kedvezőtlenek. Líbiában kivételt csak a Bengházi és Derna városok között emelkedő Dzsabal el-Akhdar (Zöld-hegység) képez. A szerző több éven keresztül tanulmányozta a karsztosodás szempontjából számításba vehető karbonátkőzeteket Tripolitániában, de a kutatások a valódi karsztok feltérésében eredménytelennek bizonyultak. Reményeket csak a Dzsabal Nafúza (Nafúza-hegység) tövénél, a tengertől 70 km-re Bir el-Ghanam község közelében elterülő gipszdombságra táplált. Korábban csak a gipsz kibukkanásának a szélét vizsgálták meg nyersanyagnyerés céljából, a földtani irodalom nem említi karsztosodást. A kutatást gátolják a távolságok, a terep rendkívüli szaggatottsága és az úttalanság.

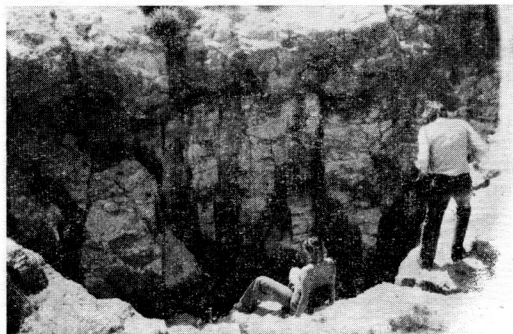
A szerző számos alkalommal felkereste a gipszdombságot, de a gyalogos bejárhatóság határain belül tipikus karsztjelenségeket nem sikerült találnia, legfeljebb intenzív korróziós nyomokra lett. A terep domborzata trópusi kúpkarstrra emlékeztet. A méhkasszerű, meredek oldalú, kerek dombok tömegét mélyre vágódott szurdokvölgyek szabdalják. Az éves csapadék mennyisége kb. 120 mm. Ez a kis mennyiség néhány alkalommal hull le nagy intenzitású felhőszakadás formájában. A változó csapadékvízszint mellett a karsztos beszivárgás nagyon csekély.

1978 őszén terepjáró járművel sikerült behatolnia a gipszdombság szívébe, és ott jelentős karsztos képződményre bukkantak. A következő esztendőben folyamatos kutatás során nagy számú víznyelőt sikerült felfedezni, továbbá több karsztforrást, ezeken keresztül pedig barlangokat. A víznyelők többnyire zombolyra emlékeztető, 5–30 m mélységű aknáknak, melyeknek fenekéről szűk, kanyargós

A cikkben szereplő gipszkarszt földrajzi elhelyezkedése. — Gypsum karst in Libya between Bir el-Ghanam and Jefren villages.

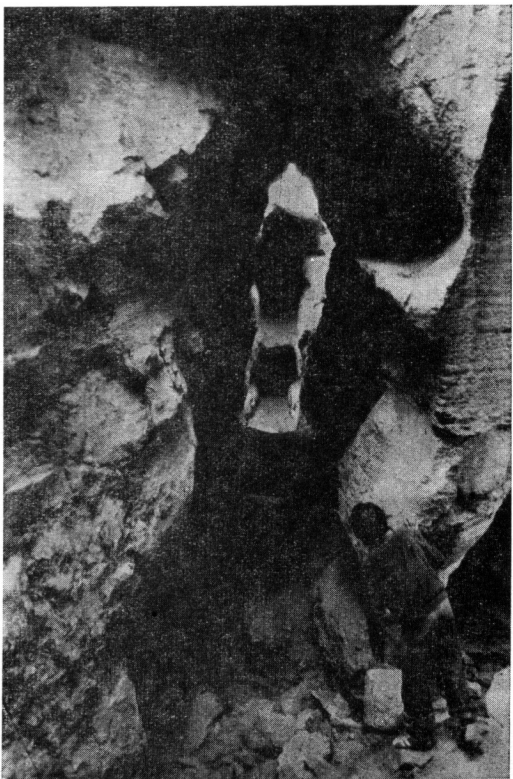
járat indul. A járatok mérete kevés kivétellel nem nagy, 1–1,5 m magasságú és szélességű. Számos ilyen „cső” sok száz méternyire elvezet. Nem egy ilyen járatot pusztán időhiány miatt nem sikerült végigjárni, hiszen a tágasabb barlangok kutatása volt elsőként célravezető. Ezek közül a legjelentősebb az Abu an-Niran-barlangrendszer. Járatainak feltérképezett hossza meghaladja az ötszáz métert. A hét víznyelőt és forrást magában foglaló rendszer hossza ettől lényegesen több. A barlangot oldásos formakincse, kultúrtörténeti emlékei (építmények) teszik jelentőssé.

Teljes feltárássra került a „Hiéna-barlang” — a víznyelőtől a forrásig. A viszonylag rövid (150 m) rendszert négy víznyelő táplálja, és a lapos-széles, alig kúszható járatoktól a hatalmas termékig minden szelvény előfordul benne. Az egyik felszakadt terem hiénák tanyája lehetett, a hátramaradt csontok között emberiek is hevernek. A két részletesen feldolgozott barlangon kívül további öt került feltárássra, valamennyi a víznyelőkön keresztül. Több víznyelőt ismertünk meg, de nagy mélységük miatt — felszerelés híján — bejárásukra nem kerülhetett sor.

A Bir el-Ghanam-i gipszkarszt kutatásainak eddigi eredményei csupán a felfedezés jelentőségével bírnak, a megismerés még a jövő feladata. A rendkívüli sivatagi karszt (elenyésző csapadék — nagy oldhatóságú kőzet) morfológiája, ásványtana a begyűjtött adatok alapján feldolgozás alatt áll.

A különleges barlangi élővilágról még csak érintőleges fogalmaink vannak. Értékelni kell még az „ember és karszt” viszony merőben új aspektusait. Helyi barlangkutató aktivitás hiánya, a földrajzi elhelyezkedés és nem utolsósorban adminisztratív nehézségek miatt ez a különleges vidék még egy ideig őrizni fogja titkait.

Dr. Kósa Attila
Budapest
Kövéér L. u. 46.
1149

GYPSUM KARST DISCOVERED IN LYBIA

The author and his associates led several expeditions to the gypsum hills between Bir el-Ghanam and Jefren communities, 70 to 80 km southwest of Tripoli, Lybia. (The distribution of gypsum is indicated by shading in the figure enclosed herewith.) In spite of the poor rainfall (120 mm a year) relatively well-developed karstic phenomena were observed: dissolution forms on the rock exposed, springs and sinkholes and hosts of caves. These are represented by karst pits 5 to 30 m deep, from the bottom of which winding horizontal cave tunnels, 1 to 1.5 m in diameter, issue. Most significant among them is the Abu en-Niran Cave with a total of 500 m length of mapped galleries.

ОТКРЫТИЕ ГИПСОВОГО КАРСТА В ЛИВИИ

Автор с сотрудниками совершил несколько экспедиций в холмистый район, сложенный гипсовыми породами и находящийся между горами Бир Эль-Гханам и Ефрен в 70—80 км на юго-запад от г. Триполи. (На приложенном рисунке затуманенная часть обозначает распространение гипсовых пород.) Несмотря на малое количество выпадающих осадков (120 мм в год) наблюдались относительно развитые карстовые явления: формы растворения на поверхности пород, были обнаружены родники и промоины, а также немало пещер. Последние представляют собою шахты глубиной 5—30 м, со дна которых ответвляются извилистые, горизонтальные, в поперечнике 1—1,5 м пещерные ходы. Самой значительной является пещера Абу эн-Ниран, закартированная длина ходов которой составила 500 м.